

4 Ζητήματα σχεδιασμού και περιεχομένου ενός ακαδημαϊκού συγγράμματος ανοικτής πρόσβασης για θέματα ορολογίας και μετάφρασης

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Ελπίδα Λουπάκη, Μαβίνα Πανταζάρα, Ελένη Τζιάφα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν άρθρο συζητούνται βασικές παράμετροι που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκπόνηση πανεπιστημιακών συγγραμμάτων ανοικτής πρόσβασης που αφορούν θέματα ορολογίας και/ή μετάφρασης. Ως μελέτη περίπτωσης λαμβάνεται πρόσφατο εγχειρίδιο ανάλογης θεματικής που εκπόνησαν οι συγγραφείς του παρόντος και δημοσίευσαν οι εκδόσεις «Κάλλιπος». Η συζήτηση αρχίζει εντοπίζοντας την ανάγκη για ένα εκτενές σύγγραμμα με θέμα την ορολογία και τη μετάφραση και επισημαίνοντας συγγράμματα με συναφή θεματική από τις εκδόσεις «Κάλλιπος». Στη συνέχεια αναλύονται οι διδακτικοί στόχοι του νέου συγγράμματος των συγγραφέων από τις προαναφερθείσες εκδόσεις, εκτίθενται τα μεθοδολογικά και εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά του, περιγράφονται οι τύποι ασκήσεων που περιέχει, καθώς και τα περιεχόμενα των κεφαλαίων του. Το άρθρο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ενσωμάτωση των βασικών αρχών της ορολογικής επιστήμης και η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών μπορεί να ενισχύσει την κατάρτιση των μεταφραστ(ρι)ών και να βελτιώσει την ποιότητα των μεταφράσεών τους.

Λέξεις-κλειδιά: *εγχειρίδιο, μετάφραση, ορολογία, φοιτητοκεντρική προσέγγιση*

Aspects of design and content of an open access academic textbook on terminology and translation

Panagiotis G. Krimpas, Elpida Loupaki, Mavina Pantazara, Eleni Tziafa

ABSTRACT

This article discusses key parameters that should be taken into account when producing open access handbooks dealing with terminology and/or translation issues. As case study serves a recent textbook on a similar topic written by the authors of this article and published by 'Kallipos' open academic publisher. The discussion begins by identifying the need for an extensive textbook on terminology and translation and highlighting other 'Kallipos' textbooks on related topics. Then the teaching objectives of the authors' new 'Kallipos' textbook are exposed, as are also its methodological and educational features, the types of exercises it contains, as well as the contents of its chapters. The article concludes that inclusion of the basic principles of the field of terminology and the utilisation of new technologies can enhance the translators' training and improve their translations' quality.

Keywords: *textbook, translation, terminology, student-centered approach*

0 Εισαγωγή

Στο σημερινό, παγκοσμιοποιημένο και διαρκώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικά περιβάλλον η ανάγκη για κατάλληλη –ανάλογα με την περίπτωση– πολύγλωσση επικοινωνία καθιστά τον ρόλο της ορολογίας ακόμη πιο κομβικό και τη θέτει σε άμεση συνάρτηση με τις μεταφραστικές σπουδές. Τις τελευταίες δεκαετίες, η επιστήμη της ορολογίας καταλαμβάνει όλο και πιο κεντρική θέση στα προγράμματα σπουδών μετάφρασης, καθώς και ξένων γλωσσών, στο εσωτερικό των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της Ελλάδας –μια εξέλιξη που είχε ήδη συντελεστεί σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Λουπάκη, υπό έκδοση).

Συγκεκριμένα, όπως αποτυπώνεται στους Οδηγούς Σπουδών ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων για το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023 που αναζητήθηκαν στο διαδίκτυο, η ορολογία διδάσκεται είτε ως αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο, με μαθήματα όπως «Ορολογία, λεξικογραφία, μετάφραση» (ΤΓΓΦ¹ ΕΚΠΑ), «Ορολογία της μετάφρασης», «Θεωρία της ορολογίας», «Νεοελληνική νομική ορολογία για μεταφραστές» (ΤΓΦΠΧ² ΔΠΘ), «Ορολογική Αναζήτηση και Τεκμηρίωση», «Οργάνωση και Διαχείριση Ορολογικών Πόρων» (ΤΓΓΦ ΑΠΘ) είτε εξετάζεται αναλυτικά στο πλαίσιο των μαθημάτων ειδικής μετάφρασης (ΤΞΓΜΔ³ Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ΤΓΦΠΧ ΔΠΘ, ΤΑΓΦ⁴ ΑΠΘ).⁵

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να καταγράψει τα ακαδημαϊκά και παιδαγωγικά θέματα που ελήφθησαν υπόψιν κατά τον σχεδιασμό και τη σύνταξη ενός νέου ακαδημαϊκού συγγράμματος με τίτλο *Ζητήματα ορολογίας στη σύγχρονη μεταφραστική πρακτική: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (Κριμπάς κ.ά., 2022). Για τον σκοπό αυτό, θα εξεταστούν αρχικά τα υπάρχοντα εγχειρίδια που προτείνονται από τις πανεπιστημιακές εκδόσεις «Κάλλιπος» και θα αναζητηθεί η θέση της ορολογίας σε αυτά. Ακολούθως, θα παρουσιαστούν αδρομερώς τα κεφάλαια του υπό εξέταση πονήματος, ενώ, στη συνέχεια, θα επεξηγηθούν τα μεθοδολογικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά αυτής της έκδοσης, όπως είναι η επιλογή του περιεχομένου και εποπτικού υλικού, η χρήση παραδειγμάτων και ασκήσεων, η ενσωμάτωση υπερσυνδέσμων, οι βιβλιογραφικές πηγές κ.ά.

¹ Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.

² Τμήμα Γλώσσας Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών.

³ Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας.

⁴ Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.

⁵ Τα συμπεράσματα αυτής της καταγραφής επιβεβαιώνονται και από προγενέστερες έρευνες (βλ. Πανταζάρα, 2019· Gostkowska & Pantazara, 2021).

1 Υφιστάμενα εγχειρίδια σε προπτυχιακό επίπεδο

Στην παρούσα ενότητα θα συζητηθούν τα ελληνόγλωσσα προπτυχιακά εγχειρίδια που άπτονται της ορολογίας και είναι διαθέσιμα από τις ανοικτές ακαδημαϊκές εκδόσεις «Κάλλιπος». Για τη συγκεκριμένη καταγραφή αναζητήθηκαν αρχικά τα διαθέσιμα εγχειρίδια στο αποθετήριο των ως άνω εκδόσεων, στη θεματική ενότητα «Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Τέχνες». Όπως προέκυψε, αυτά ανέρχονται σε 145. Στη συνέχεια, με βάση τους τίτλους και/ή υποτίτλους των εγχειριδίων και τις λέξεις-κλειδιά που παρατίθενται από τους συγγραφείς, εντοπίστηκαν επτά εγχειρίδια που πραγματεύονται ζητήματα σχετικά με τη «μετάφραση», την «ειδική μετάφραση» ή την «ειδική γλώσσα», τομείς που θεωρούμε συγγενείς με την ορολογία.⁶

Από τα εν λόγω εγχειρίδια, αναφορά σε ζητήματα ορολογίας σε αυτοτελή κεφάλαια, ενότητες ή υποενότητες γίνεται στα εξής δύο έργα:

1. *Ειδική μετάφραση και διαπολιτισμική επικοινωνία* (Παριανού, 2023) και, συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 2, με τίτλο «Ειδική γλώσσα και ειδική επικοινωνία», όπου αναλύονται οι διαφορές μεταξύ γενικής και ειδικής γλώσσας (ενότητα 2.4), καθώς και στο κεφάλαιο 4, με τίτλο «Χαρακτηριστικά λεξιλογικά στοιχεία για τη δημιουργία της ειδικής γλώσσας», όπου εξετάζονται: α) οι διεθνισμοί, β) τα συμφύματα [sic], γ) οι πάσης φύσεως συντομογραφίες, δ) οι σύνθετες λέξεις και ε) οι παράγωγες λέξεις.

2. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης* (Γραμμενίδης κ.ά., 2015) και, συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 7, με τίτλο «Η τεχνολογική διάσταση της μετάφρασης», όπου παρουσιάζονται «εργαλεία υποβάθρου» που υποστηρίζουν το μεταφραστικό έργο, όπως λεξικά, ορολογικές βάσεις, σώματα κειμένων, σελίδες ορολογικού ενδιαφέροντος κ.ά.

Αναφορές σε ζητήματα της ορολογίας, από τη σκοπιά της Λεξικολογίας και της Υπολογιστικής Γλωσσολογίας, αντίστοιχα, γίνονται στα έργα:

1. *Στοιχεία συγχρονικής και διαχρονικής λεξικολογίας και λεξικογραφίας* (Φλιάτουρας & Γαβριηλίδου, 2023).

2. *Υπολογιστική γλωσσολογία, από τον προγραμματισμό μέχρι τη διδακτική πράξη* (Παναγιωτακόπουλος κ.ά., 2022).

3. *Υπολογιστική γλωσσολογία, θεωρία και πράξη με ειδική αναφορά στην ελληνική γλώσσα* (Τάντος κ.ά., 2015).

⁶ Ο πλήρης κατάλογος των εγχειριδίων που μελετήθηκαν παρατίθεται στη Βιβλιογραφία.

Τέλος, μεμονωμένα κεφάλαια, όπως αυτά των Παναζάρα και Μάντζαρη (2015α και 2015β), «Αναζήτηση σε λεξικά» και «Αναζήτηση σε σώματα κειμένων», πραγματεύονται ζητήματα ορολογικού ενδιαφέροντος.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το ακαδημαϊκό εγχειρίδιο ανοικτής πρόσβασης *Ζητήματα ορολογίας στη σύγχρονη μεταφραστική πρακτική: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* που χρηματοδοτήθηκε από τις Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλλιπος είναι το πρώτο που ασχολείται αυτόνομα και ολοκληρωμένα με το ζήτημα της ορολογίας (Κριμπάς κ.ά., 2022). Όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, το εν λόγω σύγγραμμα σχεδιάστηκε προκειμένου να είναι εύχρηστο και λειτουργικό για τους φοιτητές και τις φοιτήτριες των ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

2 Διδακτικοί στόχοι του συγγράμματος

Οι βασικοί διδακτικοί στόχοι του συγγράμματος αποτυπώνονται στην εισαγωγή (σελ. 23) ως εξής:

1. η απόκτηση ενός συνδυασμού από θεωρητικές γνώσεις και πρακτικές εφαρμογές μέσα από σύγχρονες θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην ορολογία και στη μεταφρασεολογία,
2. η ανάπτυξη δυνατοτήτων ανταπόκρισης στις ορολογικές ανάγκες που υπαγορεύονται από το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον στο πλαίσιο της μεταφραστικής πράξης, με βάση ελληνικά και διεθνή πρότυπα ορολογίας,
3. η καλλιέργεια αυτού που θα αποκαλούσαμε ορολογική επίγνωση (*terminological awareness*) μέσα από την ανάλυση αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων και τη μελέτη περιπτώσεων όχι μόνο από διάφορες γλώσσες και γλωσσικά ζεύγη (συμπεριλαμβανομένων αρκετών που εμφανίζονται πολύ σπάνια στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία), αλλά και από διάφορα θεματικά πεδία που βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγχρονης πραγματικότητας (δίκαιο, ιατρική, οικονομία).

3 Συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου

Το σύγγραμμα διαθέτει δέκα κεφάλαια τα οποία αρθρώνονται με τον ακόλουθο τρόπο:

Στα κεφάλαια 1 και 2 αναπτύσσονται οι θεωρητικές βάσεις της ορολογίας και ο/η φοιτητής/ήτρια εισάγεται σταδιακά στο επιστημονικό του/της πεδίο. Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 1, με τίτλο «Ειδικές γλώσσες και πολυγλωσσική επικοινωνία», εξετάζονται τα βασικά κειμενικά και ορολογικά χαρακτηριστικά των ειδικών γλωσσών σε αντιδιαστολή με τη γενική γλώσσα, με έμφαση στις νεοελληνικές ειδικές γλώσσες. Επιπλέον, το κεφάλαιο εξερευνά τους λόγους που οδηγούν στην ανάγκη διαχείρισης πολυγλωσσικής ορολογίας

από την πλευρά των μεταφραστών, με τη χρήση παραδειγμάτων όχι μόνο στα αγγλικά, αλλά και σε διάφορες άλλες, συχνά λιγότερο διαδεδομένες, ευρωπαϊκές γλώσσες. Στο κεφάλαιο 2, με τίτλο «Ορολογία: βασικές θεωρητικές αρχές», εξετάζονται οι βασικές αρχές της ορολογίας και ειδικότερα: η διάκριση μεταξύ αντικειμένου, έννοιας και κατασήμανσης (όρου) οι διακρίσεις των εννοιών, των χαρακτηριστικών τους και των μεταξύ τους σχέσεων, η διάκριση μεταξύ πλάτους και βάθους μιας έννοιας, η διάκριση μεταξύ εντατικών και εκτατικών ορισμών, οι αρχές σχηματισμού όρων, οι μηχανισμοί σχηματισμού όρων, ο αναλογικός κανόνας της ονοματοδοσίας και η διαβάθμιση αποδεκτότητας όρου.

Τα κεφάλαια 3 και 4 θέτουν τις μεθοδολογικές αρχές της ορολογικής εργασίας στην πράξη, με έμφαση στη μεταφραστική διαδικασία. Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο «Ορολογική εργασία: από τα ορολογικά δεδομένα στα ορολογικά προϊόντα» παρουσιάζονται οι βασικές αρχές και πρακτικές της ορολογικής εργασίας, δηλαδή η συλλογή, περιγραφή, επεξεργασία και παρουσίαση των εννοιών και των κατασημάνσεών τους σε μία ή περισσότερες γλώσσες. Ειδικότερα, εξετάζονται ο τρόπος περιγραφής, οργάνωσης και παρουσίασης των ορολογικών δεδομένων, τα διάφορα είδη ορολογικών προϊόντων σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή (λεξικά, γλωσσάρια, θησαυροί, βάσεις δεδομένων), καθώς και τα βασικά κριτήρια αξιολόγησής τους στο πλαίσιο μιας μεταφραστικής εργασίας. Στο κεφάλαιο 4, με τίτλο «Διαχείριση ορολογίας και επαγγελματική μετάφραση», αναλύονται οι αρχές και μέθοδοι διαχείρισης της ορολογίας (μονόγλωσσης/πολύγλωσσης, περιγραφικής/τυποποιητικής/κανονιστικής, ονομασιολογικής/σημασιολογικής, κτλ.). Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη σημασία της τεκμηρίωσης στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών μετάφρασης, ενώ περιγράφονται αναλυτικά τα είδη των πηγών τεκμηρίωσης, οι μέθοδοι αναζήτησης έγκυρων πηγών και προτείνονται πόροι για την ελληνική, αγγλική και γαλλική γλώσσα.

Τα κεφάλαια 5 και 6 διαθέτουν πρακτικό προσανατολισμό και κατευθύνουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες στη χρήση των τεχνολογιών που βοηθούν την ορολογική εργασία, οργάνωση και διαχείριση των ορολογικών πόρων. Το κεφάλαιο 5, με τίτλο «Ορολογική τεχνολογία: εργαλεία διαχείρισης ορολογίας», εστιάζει στη χρήση υπολογιστικών εργαλείων υποστήριξης της ορολογικής εργασίας και παρουσιάζει τα είδη και τις λειτουργικές δυνατότητες των κυριότερων εργαλείων, όπως είναι τα εργαλεία υποστήριξης της ορολογικής αναζήτησης, τα εργαλεία αυτόματης αναγνώρισης και εξαγωγής όρων, τα εργαλεία ανάπτυξης ορολογικών πόρων, τα συστήματα διαχείρισης ορολογίας και τα εργαλεία ορολογικής επαλήθευσης. Αντίστοιχα, το κεφάλαιο 6, με τίτλο «Σώματα κειμένων και ορολογία», παρουσιάζει τα διαθέσιμα σώματα κειμένων για ορολογική έρευνα, παράλληλα και μονόγλωσσα, τις αρχές

συγκρότησης των σωμάτων κειμένων, τα εργαλεία δημιουργίας σωμάτων κειμένων, καθώς και τα λογισμικά επεξεργασίας σωμάτων κειμένων τα οποία συνδέονται με εργαλεία εξαγωγής όρων.

Τα κεφάλαια 7, 8, 9 και 10 αποτελούν πρακτική εφαρμογή των γνώσεων που οι φοιτητές και φοιτήτριες απέκτησαν στις προηγούμενες ενότητες καθώς μελετούν τη χρήση εξειδικευμένης ορολογίας σε τέσσερα διαφορετικά ειδικά περιβάλλοντα. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο 7, με τίτλο «Διασυστημική μετάφραση νομικής ορολογίας: μελέτη περιπτώσεων», εστιάζει στη νομική ορολογία στο πλαίσιο της μετάφρασης μη εναρμονισμένων νομικών γλωσσών, δηλαδή γλωσσών που διαθέτουν διαφορετικές νομικές παραδόσεις, ενώ το κεφάλαιο 8, με τίτλο «Ενδοσυστημική μετάφραση νομικής ορολογίας: μελέτη περιπτώσεων», εξετάζει τα βασικά χαρακτηριστικά των πολυγλωσσικών και εναρμονισμένων νομικών συστημάτων, με ιδιαίτερη έμφαση στη μετάφραση του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κεφάλαιο 9, με τίτλο «Ιατρική ορολογία και μετάφραση: μελέτη περιπτώσεων», μελετά την ιατρική ορολογία υπό το πρίσμα της μεταφραστικής διαδικασίας και, τέλος, το κεφάλαιο 10, με τίτλο «Οικονομική ορολογία και μετάφραση: μελέτη περιπτώσεων», εξετάζει την ιδιαίτερη περίπτωση της οικονομικής ορολογίας.

Όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια, κάθε κεφάλαιο παρέχει τη δυνατότητα πρακτικής εξάσκησης μέσα από ασκήσεις, ενώ το σύγγραμμα συμπληρώνεται από γλωσσάριο όρων.

4 Παρουσίαση και μορφή

Ο παιδαγωγικός σχεδιασμός του συγγράμματος βασίζεται κατά πολύ στις δυνατότητες που παρέχει η ηλεκτρονική μορφή του και στη φοιτητοκεντρική προσέγγισή του: συνδυάζει θεωρία και πράξη, πραγματεύεται περισσότερα γλωσσικά ζεύγη και θεματικούς τομείς, επιμένει στην κατανόηση των θεωρητικών αρχών και εννοιών, δίνοντας ταυτόχρονα έμφαση στον εφαρμοσμένο χαρακτήρα της μεταφραστικής πράξης και στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων μεταφραστ(ρι)ών. Στο πλαίσιο αυτό αξιοποιήθηκαν στο έπακρο όλα τα προσφερόμενα μέσα παρουσίασης.

4.1 Εποπτικό υλικό

Όλα τα κεφάλαια, ανάλογα με τους σκοπούς τους, προσφέρουν πλούσιο εποπτικό υλικό (εικόνες, πίνακες, σχήματα).

Οι περισσότερες **εικόνες** είναι στιγμιότυπα οθόνης από χρήσιμες ιστοσελίδες συναφούς θεματολογίας, που ενσωματώνονται λειτουργικά μέσα στο κείμενο και απεικονίζουν συγκεκριμένα εργαλεία ή λειτουργίες τους (για παράδειγμα στο κεφάλαιο 4).

Οι **πίνακες** εξυπηρετούν ποικίλους σκοπούς. Άλλοι είναι συνοπτικοί, όταν π.χ. αφορούν την ανακεφαλαίωση εργαλείων (κεφάλαιο 5) ή λεξικών, γλωσσαρίων ή άλλων γλωσσικών πόρων (κεφάλαιο 10), άλλοι είναι συγκριτικοί, όταν π.χ. αφορούν διπές διακρίσεις μίας έννοιας (π.χ. της *ισοδυναμίας* στο κεφάλαιο 7), ενώ άλλοι είναι ταξινομικοί όταν π.χ. αφορούν την κατηγοριοποίηση των ορολογικών προϊόντων (κεφάλαιο 3) ή των ιατρικών κειμένων (κεφάλαιο 9) ή ακόμη και την παράθεση μεθόδων και διεργασιών με τα αντίστοιχα παραδείγματα (π.χ. τεχνικές αναζήτησης στο διαδίκτυο στο κεφάλαιο 4).

Σχήματα συνοδεύουν την παρουσίαση εννοιών και των μεταξύ τους σχέσεων (εννοιοδιαγράμματα και δενδροδιαγράμματα), όπως π.χ. για την αναπαράσταση της υποδιαίρεσης μιας έννοιας (π.χ. *αντικείμενο* στο κεφάλαιο 7) ή των σχέσεων μεταξύ εννοιών (π.χ. *νομική έννοια*, *νομικό γεγονός*, *νομικός όρος* στο κεφάλαιο 7) ή ακόμη και μιας διαδικασίας (π.χ. διαδικασία της νομικής μετάφρασης στο κεφάλαιο 7).

Τέλος, μέσα σε ευδιάκριτα **πλαίσια** με έντονο χρώμα, ανάλογα με το περιεχόμενο του κάθε κεφαλαίου, δίνονται συγκεντρωτικά διάφορες πληροφορίες όπως:

- σύνολα ορισμών βασικών εννοιών του κεφαλαίου από έγκυρη και κοινά αποδεκτή πηγή όπως είναι τα σχετικά Ελληνικά Πρότυπα ΕΛΟΤ (κεφάλαιο 3) ή το λεξικό *Ορολογία της μετάφρασης* των Delisle κ.ά. (2009, κεφ. 5)
- κατηγορίες και παραδείγματα ορολογικών προϊόντων με ενεργούς συνδέσμους για άμεση πρόσβαση (κεφάλαιο 3)
- σύνολα άλλων διαδικτυακών πηγών όπως π.χ. πανεπιστημιακές διαδικτυακές πλατφόρμες διαχείρισης ορολογίας και μετάφρασης (κεφάλαιο 5) κ.ο.κ.

4.2 Παραδείγματα

Για την καλύτερη κατανόηση όρων, εννοιών και φαινομένων, στο βιβλίο παρέχεται πλήθος αντιπροσωπευτικών και επιλεγμένων παραδειγμάτων.

Αναφέρουμε ενδεικτικά το κεφάλαιο 2 όπου παρουσιάζονται οι διάφορες όψεις του δανεισμού στις ειδικές γλώσσες (δανεισμός, αντιδανεισμός, μεταφραστικός δανεισμός) και παρατίθενται εκτενώς «χαρακτηριστικές συνδυαζόμενες μορφές και προσφύματα ελληνικής προέλευσης που χρησιμοποιούνται σε διάφορες θετικές και/ή ανθρωπιστικές επιστήμες» (σελ. 44) με παραδείγματα χρήσης αυτών των στοιχείων σε όρους ειδικών γλωσσών σε επτά γλώσσες (σελ. 45-47).

Άλλα παραδείγματα είναι πρακτικής φύσης και δίνονται για να γίνουν πιο κατανοητά συγκεκριμένα είδη ορολογικών πόρων ή εργαλείων. Στην περίπτωση αυτή, προτείνονται

άμεσα διαθέσιμα εργαλεία και γλωσσικοί πόροι, όπως ορολογικά λεξικά, γλωσσάρια ή σώματα κειμένων, στα οποία οι φοιτητές έχουν άμεση πρόσβαση μέσω διαδικτύου προκειμένου να κατανοήσουν την περιγραφή που δίνεται στο κείμενο και να εξερευνήσουν τις λειτουργικότητες κάθε εργαλείου.

4.3 Υπερσύνδεσμοι

Σε ένα ψηφιακό σύγγραμμα ανοικτής πρόσβασης το ηλεκτρονικό μέσο παρέχει τη δυνατότητα να προστίθενται ενεργοί σύνδεσμοι. Έτσι οι φοιτητές μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση στην πηγή και παράλληλα να εμπλουτίζουν τη μελέτη τους. Δεδομένου ότι αρκετοί σύνδεσμοι τυχάνει να αλλάζουν ή να παύουν να λειτουργούν μετά από ένα χρονικό διάστημα, προτιμήθηκε να δοθεί ο πλήρης σύνδεσμος URL, χωρίς συντόμευση, ώστε ο χρήστης να μπορέσει ενδεχομένως να βρει τρόπο να τον εντοπίσει και αργότερα.

4.4 Ορολογία

Στο σύγγραμμα χρησιμοποιείται ελληνική και διεθνής ορολογία πεδίων της γλωσσολογίας, της μεταφρασεολογίας και, βέβαια, της ίδιας της επιστήμης της ορολογίας, με τρόπο φιλικό και ευδιάκριτο, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να εξοικειώνονται με τους όρους που σχετίζονται με τα εν λόγω πεδία και τους οποίους θα συναντήσουν στη σχετική βιβλιογραφία κατά την περαιτέρω μελέτη τους. Για τον λόγο αυτό, δίνεται συστηματικά ο ελληνικός όρος με πλάγια γραφή στην πρώτη του εμφάνιση μέσα στο κείμενο, και ακολουθεί μέσα σε παρένθεση ο όρος στα αγγλικά ή γαλλικά (σπανιότερα στα ισπανικά ή γερμανικά).

Στο τέλος του συγγράμματος παρατίθεται πολύγλωσσο γλωσσάριο/ευρετήριο που συγκεντρώνει όλους τους όρους του κειμένου, με αλφαβητική σειρά και με παραπομπή στο οικείο κεφάλαιο για τον εύκολο εντοπισμό τους.

4.5 Βασικές έννοιες

Στην τελευταία ενότητα κάθε κεφαλαίου συνοψίζονται επιγραμματικά οι βασικές έννοιες και τα κύρια σημεία που αναπτύχθηκαν εκτενώς στο εσωτερικό του. Με λέξεις-κλειδιά ή σύντομες προτάσεις παρέχεται με συστηματικό τρόπο μια σύντομη ανακεφαλαίωση των σημείων που θεωρούνται πιο ουσιώδη πριν προχωρήσει ο φοιτητής στην ενότητα των ασκήσεων και, στη συνέχεια, στα επόμενα κεφάλαια.

4.6 Βιβλιογραφικές αναφορές

Ένα πρόσθετο εκπαιδευτικό χαρακτηριστικό πλεονέκτημα αυτού του διδακτικού συγγράμματος είναι η εκτενής σύγχρονη, πολυγλωσσική και μεθοδολογικά πλουραλιστική βιβλιογραφία σχετικά με τις ειδικές γλώσσες, την ορολογία, την ειδική μετάφραση, τη

μεταφρασεολογία, τις σύγχρονες τεχνολογίες που αξιοποιούνται για τη μετάφραση και τη διαχείριση πολυγλωσσικής ορολογίας, καθώς και σχετικά με άλλα γλωσσολογικά θέματα.

Η ενότητα της βιβλιογραφίας περιλαμβάνει τα έργα που έχουν αναφερθεί και σχολιαστεί στο εσωτερικό του κεφαλαίου, καθώς και επιπλέον πηγές ή έργα αναφοράς που προτείνονται για περαιτέρω μελέτη.

5 Διδακτική αξιοποίηση – Ασκήσεις

Κάθε κεφάλαιο συνοδεύεται από «κριτήρια αξιολόγησης», ασκήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων μεταφραστ(ρι)ών. Οι ασκήσεις αυτές συνδυάζουν θεωρία και πράξη, συμβάλλοντας στην κατανόηση θεωρητικών αρχών και εννοιών και δίνοντας έμφαση στον εφαρμοσμένο χαρακτήρα της μεταφραστικής πράξης. Κάθε κριτήριο αξιολόγησης συνοδεύεται από μια ενδεικτική απάντηση.

Μια κατηγορία ασκήσεων αφορά την εμπέδωση της θεωρίας που αναπτύσσεται στο εκάστοτε κεφάλαιο. Για παράδειγμα, στο κεφάλαιο 1, στο κριτήριο αξιολόγησης 2, οι φοιτητές/τριες εξασκούνται στην απόδοση των διεθνισμών στην ελληνική γλώσσα ακολουθώντας το παράδειγμα που παρέχεται. Στο κεφάλαιο 2, στο κριτήριο αξιολόγησης 1, γίνεται επίσης αποσαφήνιση των σχέσεων των εννοιών σε ειδογονικές, μεριστικές και συσχετικές, με βάση συγκεκριμένα παραδείγματα, ενώ στο κεφάλαιο 7, στο κριτήριο αξιολόγησης 3, γίνεται αναφορά στον εντοπισμό των λόγιων στοιχείων σε νομικούς όρους.

Μια άλλη κατηγορία συνιστούν οι ασκήσεις που εστιάζουν στην πρακτική εφαρμογή της γνώσης, μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες. Για παράδειγμα, στο κεφάλαιο 3, το κριτήριο αξιολόγησης 1 αξιοποιεί τη χρήση έντυπων ορολογικών λεξικών, εστιάζοντας στη μικροδομή τους και τη χρήση τους ως πηγή τεκμηρίωσης για τη μετάφραση. Στο κεφάλαιο 4, στο κριτήριο αξιολόγησης 1, παρέχεται ένα αυθεντικό κείμενο από το οποίο οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να καταρτίσουν έναν κατάλογο υποψήφιων όρων, σημειώνοντας το πεδίο, ενώ καλούνται παράλληλα να σκεφτούν ποιες πηγές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, πρωτογενείς ή δευτερογενείς, ή, στο κεφάλαιο 5, στο κριτήριο αξιολόγησης 3, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να δημιουργήσουν έναν δικό τους ορολογικό πόρο για ένα μεταφραστικό έργο σε συγκεκριμένο θεματικό τομέα.

Ένας από τους εκπαιδευτικούς στόχους που επιδιώκεται από τις ασκήσεις είναι επίσης η εξοικείωση των φοιτητ(ρι)ών με τη χρήση εργαλείων και τεχνολογικών μέσων στο πεδίο της ορολογίας. Έτσι, για παράδειγμα, στο κεφάλαιο 5, και συγκεκριμένα στο κριτήριο αξιολόγησης 2, δοκιμάζονται και συγκρίνονται δύο διαδικτυακά εργαλεία εξαγωγής όρων, στο κεφάλαιο 6, στο κριτήριο αξιολόγησης 1, οι εκπαιδευόμενοι/ες καλούνται να

δημιουργήσουν το δικό τους ειδικό σώμα κειμένων στο πεδίο της οικονομίας, αναζητώντας στοιχεία όπως τη συχνότητα και τις λέξεις-κλειδιά, ενώ, στο κεφάλαιο 10, στο κριτήριο αξιολόγησης 3, παρουσιάζεται βήμα-βήμα η δημιουργία ενός ειδικού σώματος κειμένων μέσω του εργαλείου Sketch Engine.

6 Επίλογος

Στόχος αυτού του άρθρου, όπως καταγράφηκε και στην εισαγωγή, ήταν να εξετάσει τα ακαδημαϊκά και παιδαγωγικά διακυβεύματα κατά τον σχεδιασμό και τη σύνταξη ενός ακαδημαϊκού συγγράμματος στο πεδίο της ορολογίας. Η συζήτηση βασίστηκε στην περίπτωση του ακαδημαϊκού συγγράμματος ανοικτής πρόσβασης *Ζητήματα ορολογίας στη σύγχρονη μεταφραστική πρακτική: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, το οποίο εκπόνησαν οι γράφοντες. Για τον σκοπό αυτό, αναλύθηκαν αρχικά τα προγενέστερα εγχειρίδια που προτείνονται από τις πανεπιστημιακές εκδόσεις «Κάλλιπος» στο πεδίο της ορολογίας και καταδείχθηκε η έλλειψη μιας αυτοτελούς και αυτόνομης έκδοσης που να καλύπτει ρητά και διεξοδικά το συγκεκριμένο επιστημονικό αντικείμενο. Με βάση αυτή τη διαπίστωση τέθηκαν οι εκπαιδευτικοί στόχοι που πρέπει να επιδιώκει ένα τέτοιο σύγγραμμα, οι οποίοι, εν πολλοίς, καθόρισαν τη δομή και το περιεχόμενο του έργου. Στη συνέχεια, παρουσιάστηκαν τα οικεία κεφάλαια, με έμφαση στις βασικές ιδέες και τον εκπαιδευτικό προσανατολισμό τους και αναλύθηκαν τα παιδαγωγικά εργαλεία που αξιοποιήθηκαν από τους συγγραφείς. Συγκεκριμένα, με οδηγό τη φοιτητοκεντρική προσέγγιση, στο σύγγραμμα χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα μέσα, τα οποία κατατάχθηκαν σε διαφορετικές κατηγορίες (π.χ. εποπτικό υλικό, υπερσύνδεσμοι, βιβλιογραφικές αναφορές, παραδείγματα κ.ά.) και αναλύθηκαν με αναφορές που αντλήθηκαν από το σύνολο του έργου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Delisle, J., Lee-Jahnke, H., & Cormier, M.C. (Επιμ.) (2009). *Ορολογία της μετάφρασης* (μετάφραση: Γ. Φλώρος). Μεσόγειος.

Gostkowska, K., & Pantazara, M. (2021). Enseignement de la terminologie dans la formation universitaire à la traduction: études des cas grec et polonais. *Academic Journal of Modern Philology*, 13 (Special Issue), 109-122. <https://doi.org/10.34616/ajmp.2021.13>

Hurtado-Albir, A. (2015). The acquisition of translation competence: competences, tasks and assessment in translator training. *Meta*, 60, 256-280.

Kiraly, D. (1995). *Pathways to Translation: Pedagogy and Process*. The Kent University Press.

Λουπάκη, Ε. (υπό έκδοση). *Η διαχείριση ορολογίας στην επαγγελματική μετάφραση: Μια σύγχρονη εκπαιδευτική προσέγγιση*. Εκδόσεις Δίαυλος.

Πανταζάρα, Μ. (2019). Σχεδιασμός ενός ελληνόφωνου προγράμματος κατάρτισης στην Ορολογία. Στο Κ. Βαλεοντής, Π.Γ. Κριμπάς, Μ. Πανταζάρα, Κ. Τοράκη, & Γ. Τσιάμας (Επιμ.), *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία: Πρακτικά 12ου Συνεδρίου*, Αθήνα 7-9 Νοεμβρίου 2019, ΕΛΕΤΟ (σσ. 85-97). Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας. http://www.eleto.gr/download/Conferences/12th%20Conference/Papers-and-speakers/12th_04-23-23_PantazaraMavina_Paper_V04.pdf

Platonova, M. (2022). Decoding Terminological awareness: Developing Terminological Competence. *Research in Language*, 20(4), 327-347. <https://doi.org/10.18778/1731-7533.20.4.02>

Προπτυχιακά εγχειρίδια των εκδόσεων Κάλλιπος που εξετάστηκαν στο Πεδίο των Ανθρωπιστικών Επιστημών

Seel, O. (2015). *Εισαγωγή στη γενική μετάφραση* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/2568>

Αποστόλου, Φ. (2015). *Η μετάφραση και η διερμηνεία για δημόσιες υπηρεσίες στην Ελλάδα* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/962>

Βλαχόπουλος, Σ. (2015). *Διαπολιτισμική επικοινωνία στην οικονομία* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/208>

Γραμμενίδης, Σ., Δημητρούλια, Ξ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε., & Φλώρος, Γ. (2015). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/3901>

Δαμασκηνίδης, Γ. (2023). *Κοινωνικές αντανάκλασεις στη μετάφραση* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-195>

Κελάνδριας, Π. (2023). *Η Πράξη της Μετάφρασης* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-121>

Κριμπάς, Π., Λουπάκη, Ε., Πανταζάρα, Μ., & Τζιάφα, Ε. (2022). *Ζητήματα ορολογίας στη σύγχρονη μεταφραστική πρακτική* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-128>

Παναγιωτακόπουλος, Χ., Τσαλίδης, Χ., Γάκης, Π., & Κόκκινος, Θ. (2022). *Υπολογιστική γλωσσολογία, από τον προγραμματισμό μέχρι τη διδακτική πράξη* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8638>

Πανταζάρα, Α. & Μάντζαρη, Ε. (2015α). Αναζήτηση σε λεξικά [Κεφάλαιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/5968>

Πανταζάρα, Α., & Μάντζαρη, Ε. (2015β). Αναζήτηση σε σώματα κειμένων [Κεφάλαιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://hdl.handle.net/11419/5969>

Παριανού, Α. (2023). *Ειδική μετάφραση και διαπολιτισμική επικοινωνία* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-108>

Τάντος, Α., Μαρκαντωνάτου, Σ., Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., & Κυριακοπούλου, Τ. (2015).

Υπολογιστική γλωσσολογία, θεωρία και πράξη με ειδική αναφορά στην ελληνική γλώσσα.
[Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2205>

Φλιάτουρας, Α., & Γαβριηλίδου, Ζ. (2023). Στοιχεία συγχρονικής και διαχρονικής
λεξικολογίας και λεξικογραφίας [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές
Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8899>

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς

Αναπληρωτής Καθηγητής Δ.Π.Θ.
Ηλ-ταχ.: pkrimpas@bscc.duth.gr

Ελπίδα Λουπάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια Α.Π.Θ.
Ηλ-ταχ.: eloupaki@frl.auth.gr

Μαβίνα Πανταζάρα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.
Ηλ-ταχ.: mavinap@frl.uoa.gr

Ελένη Τζιάφα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.
Ηλ-ταχ.: eltziafa@frl.uoa.gr